

กรุงเทพมหานคร ในช่วงสถานการณ์โควิด-19: พินิจผลกระทบของโควิด-19 จากมุมมองการผลิตพื้นที่

พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาผลกระทบจากการผลิตพื้นที่ในเมืองในช่วงวิกฤติการแพร่กระจายของโควิด-19 ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยปรับใช้กรอบการศึกษาการผลิตพื้นที่ของ Henri Lefebvre มาศึกษาการผลิตพื้นที่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครผ่านปฏิสัมพันธ์ที่เกิดจากรัฐ เอกชน และประชาชน ผลของการศึกษาพบว่าผลกระทบที่เกิดจากการแพร่ของโควิด-19 ในพื้นที่กรุงเทพมหานครส่งผลต่อรัฐ เอกชน และประชาชน แตกต่างกันไป โดยจุดเริ่มต้นของผลกระทบนี้ทำให้การผลิตพื้นที่ของรัฐมีการปรับตัวอย่างมากผ่านการใช้อำนาจ นโยบาย และมาตรการต่าง ๆ เพื่อควบคุมการแพร่ระบาดของโรค ส่งผลให้พื้นที่ต่าง ๆ ถูกปิดกั้น มีการควบคุมการเคลื่อนที่ของประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ พื้นที่สาธารณะถูกปิด กิจกรรมต่าง ๆ ถูกจำกัดควบคุม รัฐไทยใช้ข้ออ้างเรื่องความมั่นคงและเรื่องสุขภาวะเป็นข้ออ้างสำคัญโดยการพยายามจัดการปัญหาด้านสุขภาวะในเมือง ด้วยมุมมองเสมือนหนึ่งเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงแห่งชาติ การจัดการต่าง ๆ จึงอาศัยกฎหมายความมั่นคงอย่าง พ.ร.ก.ฉุกเฉินกับการประกาศเคอร์ฟิวเป็นแนวทางหลัก ผลของมาตรการข้างต้นนี้เองส่งผลให้การผลิตพื้นที่ของทั้งเอกชนและประชาชนมีความยากลำบากขึ้น ไม่สามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างปกติเหมือนก่อนหน้า

คำสำคัญ: กรุงเทพมหานคร การผลิตพื้นที่ โควิด-19

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย <E-mail: pitch.p@chula.ac.th>

Bangkok in the Time of Covid–19: The Consideration of the Covid–19’s Impacts from the Production of Space Perspective

Pitch Pongsawat²

ABSTRACT

This research studies the impacts of the production of space during the COVID–19 pandemic in Bangkok. Based on the adaptation of Henri Lefebvre's notion of the production of space, the research analyzed the interactions of state, private sectors, and people. Research findings showed that varying processes involving the relations between the Thai state, private sectors and general population reproduced Bangkok's urban spaces during the COVID–19 pandemic. In the beginning of the COVID–19 pandemic, the state announced several laws, policies, and regulations governing urban space in a reactive attempt to control the spread of the disease. The adjustment of the legal framework severely altered the production of urban space through the closure of numerous private and public spaces and restrictions on people's mobility. The closed spaces before the pandemic and subsequent legal restrictions comprised the economic relationships between the private sectors and the people. To justify closing urban spaces, the state deployed the rhetoric of security and public health, positing COVID–19 as a threat to national security. Through such rhetoric, the state utilized existing security laws such as emergency decrees and curfews to maintain the closer of urban spaces. In doing so, the state reproduced urban space through securitization and medicalization without clear knowledge about the relations between

² Assistant Professor, Department of Government, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University <E-mail: pitch.p@chula.ac.th>

the virus and space itself. The results of the state's draconian production of urban space created extreme difficulties for the private sector and the everyday lives of the people compared to their lives before the pandemic.

Keywords: Bangkok, The Production of Space, COVID-19

บทนำ: กรุงเทพมหานคร หลังโควิด-19

ประเทศไทยเริ่มเผชิญกับการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา-19 (COVID-19) ตั้งแต่เดือนมกราคม 2563 โดยพบผู้ติดเชื้อรายแรกในไทยซึ่งเป็นชาวจีนเมื่อวันที่ 13 มกราคม หลังจากนั้นยังพบผู้ป่วยมากขึ้นเรื่อย ๆ จนนำไปสู่การประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินตั้งแต่วันที่ 26 มีนาคม 2563 มีผู้เสียชีวิตจำนวนมากและมีความเสียหายทางเศรษฐกิจตั้งแต่เรื่องของคนตกงาน ซึ่งสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติประเมินผลกระทบของโควิด-19 ต่อแรงงานไว้ว่าโควิด-19 ทำให้แรงงานมีความเสี่ยงต่อการถูกเลิกจ้างเป็นจำนวนมากและรวมถึงอัตราการถดถอยทางเศรษฐกิจที่ลดลงอย่างต่อเนื่องจากผลของสถานการณ์ดังกล่าว ซึ่งภาพรวมของสถานการณ์การระบาดของโควิด-19 ในประเทศไทยพอจะสามารถแบ่งออกเป็นช่วงเวลาหรือระลอกต่าง ๆ ได้ 5 ระลอก ด้วยกัน (“End of the Centre,” 2022; “Each pandemic,” 2021) ได้แก่

ระลอกที่ 1 เป็นช่วงระหว่างมกราคม-ธันวาคม 2563 โดยเริ่มจากการแพร่ระบาดจากประเทศจีนเข้าเมืองไทยในพื้นที่สนามบินและเริ่มระบาดไปที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะกรณีคลัสเตอร์สนามมวยลุมพินีในช่วงเดือนมีนาคม 2563 ที่ทำให้การแพร่ระบาดในไทยเริ่มกระจายเป็นวงกว้างมากขึ้น

ระลอกที่ 2 คือช่วงระหว่างมกราคม-เมษายน 2564 เมื่อเชื้อโควิดสายพันธุ์อัลฟา เบต้า ระบาดหนักขึ้น ประกอบกับเกิดกรณีคลัสเตอร์ตลาดมหาชัย ทำให้เชื้อเริ่มไปกระจายกับแรงงานข้ามชาติในพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งมีอยู่จำนวนมากในรอบตลาดมหาชัย

ระลอกที่ 3 คือช่วงตั้งแต่เดือนเมษายน-มิถุนายน 2564 เกิดกรณีคลัสเตอร์คริสตัลคลับและเอ็มเมอร์วัลด์ ซึ่งมาพร้อมกับเชื้อโควิดสายพันธุ์เดลต้าที่มีเปอร์เซ็นต์การระบาดที่สูงกว่าสายพันธุ์ก่อนหน้านี้ คลับทั้งสองอยู่ในบริเวณทองหล่อ ซึ่งพนักงานส่วนใหญ่และคนบริเวณรอบ ๆ มาจากพื้นที่สลัมหรือชุมชนแออัดในพื้นที่คลองเตย

ระลอกที่ 4 คือช่วงกรกฎาคม-ธันวาคม 2564 สายพันธุ์เดลต้ากลับมาระบาดหนักอีกครั้ง และชัดเจนแล้วว่าสายพันธุ์ดังกล่าวจะมาแทนที่สายพันธุ์อัลฟา เบต้า ที่ระบาดอย่างหนักในช่วงระลอกที่ 2 อีกทั้งสถานการณ์การแพร่ระบาดระดับโลกมีแนวโน้มที่จะสูงขึ้น และแพร่ระบาดรวดเร็วภายใน 3-5 วัน อีกทั้งแพร่ระบาดในชุมชนครอบครัว และองค์กรอย่างหนัก

ระลอกที่ 5 คือช่วงตั้งแต่เดือนมกราคม 2565-30 กันยายน 2565 เกิดการแพร่ระบาดของสายพันธุ์โอมิครอน ซึ่งเป็นโควิดสายพันธุ์ใหม่ที่มีอัตราการแพร่ระบาดสูงกว่าเดลต้าจนถึงการประกาศยุบศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (ศบค.) ในวันที่ 1 ตุลาคม 2565

โดยภาพรวมนั้น การแพร่ระบาดทั้ง 5 ระลอก ต่างส่งผลกระทบต่อประชาชนทุกกลุ่มก้อนไม่ว่าจะเป็นเรื่องเศรษฐกิจ ปากท้อง และชีวิตประจำวันของผู้คนอีกด้วย ซึ่งผลกระทบดังกล่าวไม่ใช่เพียงแค่ผลกระทบจากโรคระบาดโดยตรงเท่านั้น แต่ยังรวมถึงผลกระทบจากมาตรการต่าง ๆ ที่รัฐบาลไทยได้ออกมามาตรการต่าง ๆ ในนามของความปลอดภัยและความมั่นคงแห่งชาติ ซึ่งผลกระทบจากมาตรการดังกล่าวได้รับการชดเชยแค่บางส่วนเท่านั้น แต่ประชาชนส่วนใหญ่ที่ได้รับผลกระทบจากมาตรการของรัฐบาลกลับไม่ได้รับการเยียวยาหรือชดเชยเท่าที่ควรนัก โดยเฉพาะผู้พิการ ผู้ทำอาชีพอิสระ และเยาวชน

สำหรับกรุงเทพมหานคร นั้น มีจำนวนผู้ติดเชื้อติดอันดับหนึ่งของประเทศ (Charoon, 2022) อีกทั้งกรุงเทพมหานคร ยังมีสถานะเป็นทั้งเมืองหลวงที่มีความหนาแน่นและเป็นเมืองที่มีความสำคัญด้านเศรษฐกิจอีกด้วย ผลิตภัณฑ์จังหวัด (GPP) ในปี 2564 จำนวน 5,365,348 ล้านบาท และผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อหัว (GPP Per capita) จำนวน 593,927 บาท (Office of the National Economic and Social Development Council, 2023) ด้านสาธารณสุข มีสถานพยาบาลประเภทที่รับผู้ป่วยไว้ค้างคืนจำนวน 114 แห่ง ข้อมูล ณ วันที่ 1 เมษายน 2562 (Department of Health Service Support, 2019) และการเป็นศูนย์กลางคมนาคมขนส่งทั้งทางบก ทางเรือ และทางอากาศ องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพมีเส้นทางเดินรถทั้งรถโดยสารและรถอื่น ๆ จำนวน 330 สาย ข้อมูล ณ เดือนกันยายน 2565 (Bangkok Mass Transit Authority, 2022) นอกจากนี้กรุงเทพมหานครยังมีท่าอากาศยานดอนเมือง ส่วนท่าอากาศยานสุวรรณภูมิก็ตั้งอยู่ในจังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งเป็นพื้นที่ใกล้เคียงนำไปสู่ความจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจทั้งแนวคิดและปฏิบัติการในการบริหารจัดการเมืองในรูปแบบใหม่ เพื่อรองรับวิกฤติด้านสุขภาพที่เกิดขึ้นในครั้งนี้ซึ่งอาจจะเกิดซ้ำได้อีก ตลอดจนวิกฤติเชิงสุขภาพในระลอกใหม่ ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตด้วยเหตุผลทั้งหมดนี้ การศึกษาพื้นที่กรุงเทพมหานคร จึงมีความสำคัญอย่างมาก อีกทั้งยังเป็นศูนย์กลางของการปกครองประเทศ ทั้งหมดนี้จึงเป็นเหตุผลที่งานวิจัยชิ้นนี้ต้องการที่จะศึกษาผลกระทบเชิงพื้นที่ของกรุงเทพมหานคร

ในอีกด้านหนึ่งเมื่อพิจารณาแง่มุมของผลกระทบที่เกิดขึ้นจากมาตรการของรัฐบาลนั้น สิ่งที่มีความสำคัญแต่ไม่มีการตั้งคำถามมากนักก็คือความเข้าใจในเรื่องของ “พื้นที่” (space) โดยเฉพาะ “พื้นที่เมือง” (urban space) ซึ่งเราจะพบว่าวิกฤติการระบาดของโควิดไปจนถึงการพยายามที่จะป้องกันและเตรียมการรับมือกับการระบาดของโควิดนั้น จะโดยรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม ทั้งรัฐบาล (ฝ่ายความมั่นคงและฝ่ายสาธารณสุข) และรัฐบาลท้องถิ่น รวมทั้งเอกชน/ธุรกิจ ประชาชนและองค์กรสาธารณะรวมทั้งภาคประชาสังคม ได้มีส่วนสำคัญในการผลิตพื้นที่เมือง โดยเฉพาะในสถานการณ์การป้องกันการแพร่ระบาดของโควิด การสร้างสภาวะ “วิถีใหม่” (new normal) และการเว้นระยะห่างทางสังคม (social distancing) ไม่ว่าจะเป็นการประกาศและการบริหารสถานการณ์ภายใต้พระราชบัญญัติสถานการณ์ฉุกเฉิน การประกาศเงื่อนไขและขั้นตอนในระดับจังหวัด การบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะ และการจัดการพื้นที่ส่วนตัว/เอกชน ทั้งในระดับองค์กร ชุมชน และบ้านเรือน รวมทั้งในระดับของตัวผู้คนที่อยู่ในเมืองด้วย

ในแง่นี้เพื่อจะพิจารณาผลกระทบในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ให้เห็นภาพอย่างรอบด้านนั้น กรอบคิดการผลิตพื้นที่ (production of space) ของ Henri Lefebvre จะช่วยเผยให้เห็นมิติของผลกระทบได้อย่างรอบด้านมากขึ้น ทั้งมิติในเชิงปฏิสัมพันธ์ของแต่ละฝ่ายในการผลิตพื้นที่ และการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการปกครอง (governance)³ อีกทั้งยังช่วยชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ของอำนาจและปฏิบัติการทางอำนาจที่อยู่ในเมืองภายใต้ความเข้าใจบริบทของการเมืองนคร โดยจะช่วยให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่าง ความยากจน ความเหลื่อมล้ำ และความยุติธรรมในพื้นที่เมืองอีกด้วย

³ คำว่า “การจัดการปกครอง” หรือ “governance” หมายถึงระบบการร่วมใช้อำนาจแบบใหม่ เพื่อให้ครอบคลุมสาระสำคัญของ “การจัดการปกครอง” กับ “รัฐบาล” (government) ไม่ใช่เรื่องเดียวกัน คำว่า “รัฐบาล” หรือ “government” เรามักจะเชื่อว่า (หรือถูกทำให้เชื่อว่า) รัฐบาลคือผู้ที่รับผิดชอบในกิจการสาธารณะแต่เพียงผู้เดียว ในแง่นี้การจัดการปกครองมีความหมายที่กว้างกว่า หมายถึงการร่วมกันใช้อำนาจของรัฐและภาคส่วนอื่น ๆ (Pongsawat, 2020a)

บททวนวรรณกรรม: สำรวจการศึกษาผลกระทบของโควิดต่อประเทศไทย

สำหรับงานศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของโควิด-19 ต่อประเทศไทยนั้น สามารถแบ่งได้เป็น 4 กลุ่มด้วยกัน ได้แก่

1. กลุ่มงานศึกษาผลกระทบของภาคเศรษฐกิจและธุรกิจ งานศึกษากลุ่มนี้ มักจะเป็นลักษณะการศึกษาในเชิงเศรษฐศาสตร์หรือการศึกษาในเชิงสถิติเป็นสำคัญ ซึ่งมักจะประเมินจากข้อมูลตัวเลขมาคำนวณหรือประมวลผลเพื่อหานัยยะของข้อมูลที่เกิดขึ้น ผลการศึกษาโดยภาพรวมแล้วก็ค่อนข้างที่จะไปทางเดียวกันในแง่ของเรื่องปริมาณการขายและกำไรมีแนวโน้มที่ลดลงอย่างมาก บางงานศึกษามีการศึกษาพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงของผู้ประกอบการในแง่ของยุทธวิธีสำหรับปรับตัวเพื่อการอยู่รอด หรือบางงานศึกษาเจาะลึกลงไปในภาคธุรกิจต่าง ๆ เช่น ธุรกิจการบิน ตลาดแรงงาน เป็นต้น โดยในกลุ่มนี้ ได้แก่งานของ Baker & Phongpaichit (2021) Chantarapanich (2021) Charoennan and Embalzado (2021) เป็นต้น

2. กลุ่มงานศึกษาผลกระทบของแรงงานไทยและแรงงานข้ามชาติ งานกลุ่มนี้ มักจะเป็นการศึกษาในเชิงสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการศึกษาในเชิงการสังเกตการณ์ อย่างมีส่วนร่วมแบบมานุษยวิทยา โดยทำความเข้าใจวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปของแรงงานไทยและแรงงานข้ามชาติในไทยว่าโควิด-19 ส่งผลกระทบวิถีชีวิต อัตลักษณ์ และวิถีการปรับตัวเพื่อทำงานในช่วงโควิด-19 อย่างไร โดยในงานกลุ่มนี้ ได้แก่งานของ Eksiri & Charoenratana (2020) Panyangnoi (2020) Choowonglert & Tòn (2021) Taotawin (2021) เป็นต้น

3. กลุ่มงานศึกษาผลกระทบจากมาตรการต่าง ๆ ของรัฐบาลไทย งานกลุ่มนี้เป็นลักษณะการศึกษาการใช้มาตรการ คำสั่ง และกฎหมายต่าง ๆ ของรัฐบาลไทย เพื่อควบคุมการแพร่ระบาดของโควิด-19 ว่าส่งผลกระทบต่อเรื่องต่าง ๆ อย่างไร ซึ่งส่วนมากมักจะเป็นเรื่องของสิทธิมนุษยย์ ความมั่นคงของมนุษย์ เสรีภาพต่าง ๆ และประเด็นในเชิงจิตใจของผู้คน เป็นต้น โดยในงานกลุ่มนี้ ได้แก่งานของ Aunphattanasilp (2020) Sornbanlang (2022) Ungsuchaval & Kumlungpat (2020) เป็นต้น

4. กลุ่มงานศึกษาผลกระทบทางสังคมของกลุ่มคนต่าง ๆ สำหรับงานกลุ่มนี้ จะมีความหลากหลายในการศึกษาผลกระทบในเชิงสังคม เช่น อัตลักษณ์ของผู้คน วิถีชีวิต วัตรปฏิบัติทางศาสนา ชุมชนแออัด การศึกษา ความเหลื่อมล้ำ ข่าวดราม่า การดำรงชีพเชื่อมโยงข้ามถิ่น เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่งานกลุ่มนี้จะมีวิธีการศึกษาที่แตกต่างหลากหลาย ทั้งสัมภาษณ์เชิงลึก การสำรวจเชิงปริมาณ และการสังเกตการณ์

อย่างมีส่วนร่วม โดยในงานกลุ่มนี้ได้แก่ งานของ Achavanuntakul (2022) Kasadeng, Sa-U, & Tirapalika (2021) Namwong & Chaijundee (2021) Yuhannan (2021) Weerapan & Thinsandee (2021)

ทั้งหมดนี้จะเห็นว่าการศึกษาผลกระทบของโควิด-19 ในประเทศไทยยังไม่มีงานชิ้นไหนนำกรอบคิดการผลิตพื้นที่มาใช้ศึกษา งานชิ้นนี้จึงจะช่วยเพิ่มแง่มุมในการศึกษาการผลิตพื้นที่ในประเทศไทย และการศึกษาผลกระทบของโควิด-19 ในประเทศไทยด้วยกรอบคิดดังกล่าว อันเป็นการเพิ่มมุมมองของการศึกษาในเชิงผลกระทบของการผลิตพื้นที่ ที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของประชาชนรวมถึงผลกระทบในเชิงลึกที่โควิด-19 ได้ส่งผลต่อมิติในเชิงพื้นที่ของผู้คน ทั้งในมิติของเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และวิถีชีวิตประจำวัน ดังนั้นการศึกษาด้วยแง่มุมของการผลิตพื้นที่จะช่วยทำให้เห็นว่ามีมิติเชิงพื้นที่นั้น ส่งผลกระทบต่อผู้คนอย่างมากในทุก ๆ แง่มุมของชีวิต รวมถึงจะช่วยเผยให้เห็นร่องรอยการใช้อำนาจของรัฐที่กระทำต่อพื้นที่และส่งผลกระทบต่อชีวิตของผู้คนอย่างมากมายมหาศาล การตระหนักถึงความสำคัญของพื้นที่จึงสำคัญต่อการทำความเข้าใจความสัมพันธ์เชิงอำนาจของรัฐกับตัวแสดงต่าง ๆ

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาการจัดการปกครอง และการผลิตพื้นที่เมืองในวิกฤติการแพร่กระจายของโควิด 19 ในพื้นที่ กทม. จากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งจากรัฐบาลกลาง รัฐบาลท้องถิ่น เอกชน ชุมชน และประชาชน ในมิติของกฎระเบียบ นโยบาย และปฏิบัติการการบังคับใช้กฎหมายและปรับเปลี่ยนนโยบาย ในการประกาศภาวะฉุกเฉินและการผ่อนปรนตามขั้นตอนต่าง ๆ ในกรณีของกรุงเทพมหานคร รวมทั้งการจัดการด้านวัคซีนในเชิงพื้นที่และการป้องกันการแพร่ระบาดของรัฐในระดับพื้นที่

2. ศึกษาตัวอย่างปฏิบัติการที่สำคัญของการจัดการปกครองพื้นที่ในกรุงเทพมหานครภายใต้แนวคิด/วาทกรรม อยู่บ้านหยุดเชื้อเพื่อชาติ การเว้นระยะห่างทางสังคม ชีวิตวิถีใหม่ ตู้น้ำสุข และเคอร์ฟิว

3. ศึกษาประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และผลกระทบในมิติของความยากจน ความเหลื่อมล้ำ และความยุติธรรมในเมือง ของนโยบายและปฏิบัติการในการจัดการปกครองและผลิตพื้นที่ในกรุงเทพมหานคร

4. นำเอาผลการวิจัยทั้งในระดับแนวคิด การวิพากษ์แนวคิด และการสังเคราะห์แนวคิดให้เข้ากับบริบทของไทยและโดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นหนึ่งในแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้กับการวิจัยในพื้นที่เมืองอื่น ๆ ในประเทศไทย

และเป็นทั้งกรณีศึกษาในระดับนานาชาติ รวมทั้งพยายามนำเสนอกรอบแนวทางในการเข้าใจปรากฏการณ์ในกรุงเทพฯ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการเปรียบเทียบในระดับนานาชาติ และพัฒนาเป็นส่วนหนึ่งขององค์ความรู้ในระดับนานาชาติที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบจากวิกฤตโควิด-19

กรอบแนวคิดในการวิจัย: การผลิตพื้นที่ของ Henri Lefebvre

กรอบคิดการผลิตพื้นที่ของ Lefebvre (1991, pp. 26–32) เป็นกรอบคิดที่ Lefebvre ต้องการทำความเข้าใจพื้นที่ผ่านมิติด้านกายภาพ (physical) ความรู้สึกนึกคิด (mental) และความเป็นสังคม (social) หรือจะอธิบายอีกอย่างก็คือ พื้นที่นั้นเป็นสิ่งที่ถูกผลิตขึ้นมาโดยผู้คน แต่ในอีกด้านหนึ่งพื้นที่ที่ถูกผลิตขึ้นมานั้นก็กำหนดมนุษย์และสังคมด้วย กล่าวคือการผลิตพื้นที่พยายามหาความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ทางกายภาพ (physical space) พื้นที่ที่เกิดขึ้นภายในใจและความคิด (mental space) และพื้นที่ทางสังคม (social space) ที่หมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในกิจกรรมต่าง ๆ นอกจากนี้พื้นที่ไม่ใช่สิ่งที่ว่างเปล่าที่รอบรรจุรูปแบบกิจกรรมหรือความสัมพันธ์ใส่ลงไปในพื้นที่เท่านั้น แต่ยังหมายถึงพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนกับกระบวนการผลิตและการผลิตซ้ำ โดยการวิเคราะห์การผลิตพื้นที่นั้นจะวิเคราะห์ผ่านกรอบวิเคราะห์ใน 3 เรื่องด้วยกัน ได้แก่

1) ปฏิบัติการทางสังคมที่มีมิติเรื่องพื้นที่ (Spatial Practice) หมายถึงกิจกรรมที่สัมพันธ์กับการผลิตและผลิตซ้ำในพื้นที่ โดยปฏิบัติการทางสังคมที่มีมิติด้านพื้นที่นั้นทำให้เกิดความต่อเนื่องและสร้างความเป็นปึกแผ่นทางสังคม หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้น ๆ (Lefebvre, 1991, p. 33) ซึ่งเมื่อกิจกรรมที่เกิดขึ้นมีความคงที่และกระทำจนเป็นกิจวัตรประจำวันพื้นที่ดังกล่าวก็จะเกิดเป็นสายสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของผู้คนกับพื้นที่ที่สอดคล้องกันไป

2) การเป็นตัวแทนของพื้นที่ที่ถูกสร้างขึ้น (Representations of Space) เป็นผลมาจากกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่ทำมาอย่างต่อเนื่องจนเป็นกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน กล่าวคือกิจกรรมทางกายภาพที่ค่อย ๆ ทำกันอย่างต่อเนื่องจนส่งต่อความรู้สึกนึกคิด (mental) ของผู้คนนำไปสู่การเป็นพื้นที่ที่เกิดจากความเข้าใจ (conceived space) เป็นเสมือนสัญลักษณ์หรือภาพแทนของพื้นที่นั้น ๆ ขึ้นมา โดยที่เป็นความสัมพันธ์ในเชิงการผลิตที่ไปสัมพันธ์กับระเบียบต่าง ๆ ในพื้นที่จนหลอมรวมกลายเป็นองค์ความรู้ ความคิด ระบบสัญลักษณ์ และแบบแผนที่ปรากฏขึ้นมาในพื้นที่ (Lefebvre, 1991, p. 33; Schmid, 2008, pp. 36–40)

3) พื้นที่ที่เป็นไปตามที่มนุษย์ต้องการ (Representational Spaces) เป็นลักษณะการกระทำที่เป็นเสมือนสิ่งที่อยู่เบื้องหลังวาทกรรมและการกระทำในพื้นที่ของมนุษย์ เป็นการสร้างสัญลักษณ์ที่สลับซับซ้อน และอาจจะใส่รหัสบางอย่างลงไปที่บางครั้งต้องถอดความหมายออกมา ซึ่งอาจหมายถึงการให้ความหมายในแบบลับ ๆ ของพื้นที่ โดยกลุ่มบางกลุ่ม หรือศิลปะ หรือหมายถึงความทรงจำต่อพื้นที่บางประการ รวมถึงคุณค่าและปทัสฐานที่คอยกำกับการใช้พื้นที่นั้น ๆ ในแง่การทำให้พื้นที่เป็นไปตามที่มนุษย์ต้องการเป็นการมองมิติของการผลิตพื้นที่ในแง่มุมมองพื้นที่ของประสบการณ์ที่มีชีวิต (lived experience of space) หรือก็คือพื้นที่ที่ได้มีและใช้ชีวิต (lived space) เป็นประสบการณ์ของความเป็นมนุษย์หลากหลายแบบ (human beings) ที่มาใช้ชีวิตในพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งสะท้อนออกมาในรูปของภาคปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน (practice of everyday life) ของผู้คนในแต่ละพื้นที่ (Lefebvre, 1991, p. 33; Schmid, 2008, p. 37, 40) โดยเรื่องนี้จะเน้นไปที่การวิเคราะห์สัญลักษณ์ (symbol) และอุปสัญลักษณ์ (metaphor) ซึ่งจะแสดงให้เห็นความเข้าใจของตัวแสดงต่อความเข้าใจและการให้คุณค่าต่อพื้นที่ ซึ่งเป็นตัวกำหนดวาทกรรมและการกระทำของแต่ละกลุ่มคนผ่านการใช้ชีวิตประจำวันของแต่ละคน (Schmid, 2014, pp. 37–38)

กระนั้น Lefebvre ไม่ได้อธิบายหรือกล่าวถึงการผลิตพื้นที่ในเชิงวิวิธวิทยา สำหรับการศึกษาวิจัยไว้ ทำให้มีการตีความ ต่อยอด และพัฒนากรอบคิดดังกล่าวมาปรับใช้สำหรับศึกษาวิจัยที่เป็นรูปธรรม โดยงานชิ้นนี้ข้อเสนอของ Schmid (2014, pp. 37–38) ที่ได้สร้างกรอบคิดสำหรับการศึกษาการผลิตพื้นที่ของ Lefebvre ขึ้นมา ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ 1) เริ่มจากการวิเคราะห์ปฏิบัติการทางสังคมที่มีมิติเรื่องพื้นที่ ซึ่งสัมพันธ์กับกระบวนการทางวัตถุ (material process) ที่สัมพันธ์กับการผลิตพื้นที่ หรืออาจมองในเชิงของเครือข่ายของการแลกเปลี่ยน พบปะ และปฏิสัมพันธ์กันของผู้คน (ครอบครัว แรงงาน และการผลิตซ้ำของการผลิตความสัมพันธ์ทางสังคม) 2) ศึกษาการเป็นตัวแทนของพื้นที่ที่ถูกสร้างขึ้น ไม่ว่าจะเป็นวาทกรรม แนวคิด แผนต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับความเข้าใจและการสื่อสารภาพตัวแทนต่าง ๆ โดยภาพตัวแทนนั้นมักสัมพันธ์กับอำนาจเสมอ และ 3) นำการศึกษาก่อนหน้านี้เข้าสู่การวิเคราะห์เรื่องการทำพื้นที่เป็นไปตามที่มนุษย์ต้องการ ในท้ายที่สุดก็คือประสบการณ์ที่มีชีวิต (lived experience)

ในกรณีของงานชิ้นนี้จากผลของการแพร่ระบาดโควิด-19 ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในมิติต่าง ๆ อย่างมาก โดยเฉพาะการถูกจำกัดขอบเขตการเคลื่อนที่ของประชาชนในนามของการควบคุมการแพร่ระบาดโดยรัฐ แม้ทางหนึ่งเพื่อเป็น

การควบคุมดูแลประชาชนของรัฐไม่ให้มีอันตรายเพื่อความอยู่รอด แต่กระนั้น การควบคุมดังกล่าวก็ยังส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตที่ถูกจำกัดการเคลื่อนที่ หรือกล่าวคือประชาชนถูกบังคับโดยรัฐให้ใช้ชีวิตอยู่กับพื้นที่บางพื้นที่เท่านั้น ดังนั้น ตามทฤษฎีการผลิตพื้นที่ของ Lefebvre นั้น พื้นที่ไม่ใช่เป็นเพียงพื้นที่เฉย ๆ เท่านั้น แต่ยังส่งผลหรือกำหนดการกระทำหรือพฤติกรรมของผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อีกด้วย และในอีกทางหนึ่งตัวพื้นที่ไม่ได้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ แต่เป็นการกำหนดจากสังคม หรือผู้คนที่ด้วย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานชิ้นนี้จะใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐที่เป็นฝ่ายปฏิบัติการ และผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดจำนวน 36 ตัวอย่าง โดยแบ่งออกเป็น 7 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้พิการ 6 ตัวอย่าง 2) กลุ่มนักเรียน นักศึกษา 6 ตัวอย่าง 3) กลุ่มพ่อค้า แม่ค้า 6 ตัวอย่าง 4) กลุ่มวินมอเตอร์ไซด์รับจ้าง 6 ตัวอย่าง 5) กลุ่มแรงงานรับจ้าง 4 ตัวอย่าง 6) กลุ่มผู้ประกอบการที่เป็น/ไม่เป็นทางการ 4 ตัวอย่าง และ 7) กลุ่มข้าราชการ หน่วยงานรัฐ และพนักงานเอกชน 4 ตัวอย่าง โดยเป็นการสัมภาษณ์ในช่วงระหว่าง วันที่ 3 กรกฎาคม 2565 ถึง 20 สิงหาคม 2565

สำหรับการเลือกกลุ่มตัวอย่างข้างต้นเป็นไปตามการพิจารณาการกำหนดพื้นที่ขอปฏิบัติการในการจัดการโควิดของรัฐ ในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ และดูปฏิสัมพันธ์หลากหลายมิติที่มีกับปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของประชาชนว่าเขาเข้าร่วม ถูกกดบังคับ แต่ต่อสู้ดิ้นรน ต่อรอง กับโครงสร้างอำนาจเหล่านั้นอย่างไร และหาทางออกในชีวิตและชุมชนของรัฐอย่างไร รวมทั้งการกำหนดนิยามความหมายพื้นที่ใหม่ ๆ ของทั้งสองฝ่ายที่ซ้อนลงไปในความสัมพันธ์เดิมในช่วงก่อนโควิด เช่น ทำความเข้าใจระบบผังเมืองกับการพัฒนาเมืองเดิมกับสภาพปฏิบัติการและการดิ้นรนของประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ อย่างไม่รู้ โดยพยายามเข้าใจมิติที่ซับซ้อนของผู้คนในพื้นที่ ที่ต่างฝ่ายต้องมานิยามและเข้าไปใช้ปฏิบัติการชีวิตจริง

ผลการวิจัย: ปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐ เอกชน และประชาชนผ่านการผลิตพื้นที่

1. กิจกรรมที่ปรากฏในพื้นที่ (Spatial Practice): ภาวปฏิบัติการณ์เชิงพื้นที่ในห้วงโควิด-19 ของกรุงเทพมหานคร

สำหรับประเด็นเรื่องปฏิบัติการทางสังคมที่มีมิติเรื่องพื้นที่ จะเป็นการวิเคราะห์กิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของกรุงเทพมหานคร โดยพื้นฐานนั้นแน่นอนว่ากิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของกรุงเทพมหานคร ในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 โดยรัฐจะเกี่ยวข้องกับการมาตรฐานเพื่อควบคุมและจำกัดการแพร่ระบาด ผ่านควบคุมการเคลื่อนที่ของประชาชนให้เคลื่อนที่น้อยที่สุด เท่าที่จำเป็น มาตรการต่าง ๆ จึงตามมาด้วยการใส่หน้ากากอนามัย การเว้นระยะห่างทางสังคม การใช้เจลแอลกอฮอล์ล้างมือทำความสะอาดอยู่เสมอ การตรวจหาโควิด-19 และหากติดก็จะมีมาตรการการกักตัวเพื่อดูแลผู้ติดเชื้อต่อไป ในพื้นที่ที่ทางรัฐได้จัดสรรเอาไว้ให้ นอกจากนี้ยังมีมาตรการปิดสถานที่ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกีฬา สถานบันเทิง ร้านอาหารห้างสรรพสินค้า และสถานที่อื่น ๆ ที่มีความเสี่ยงต่อการรวมตัวกันของผู้คนจำนวนมาก บางสถานที่อาจจะเพียงปิดพื้นที่ของร้าน และใช้รูปแบบการส่งสินค้าหรือบริโภคผ่านทางการขนส่งโดยไรเดอร์ และการควบคุมพื้นที่ผ่านการใช้มาตรการควบคุมเวลาปิดและเปิด การประกาศเคอร์ฟิว การใช้พระราชกำหนดกำหนดสถานการณ์ฉุกเฉินเพื่อควบคุมพื้นที่ต่าง ๆ ภายใต้กรอบของกฎหมาย รวมถึงการกำหนดพื้นที่ทั้งประเทศ ด้วยระบบพื้นที่สีต่าง ๆ เพื่อกำหนดมาตรการเร่งด่วนหรือหนักเบาตามสถานการณ์ของพื้นที่ โดยกรุงเทพมหานคร ถูกกำหนดให้อยู่ประเภทของพื้นที่ควบคุมสูงสุดและเข้มงวด เป็นพื้นที่สีแดงเข้ม (โปรดพิจารณาเพิ่มเติม Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation, 2021)

มาตรการต่าง ๆ ของรัฐจึงถือเป็นกิจกรรมและภาวปฏิบัติการณ์ในพื้นที่รูปแบบหนึ่งซึ่งส่งผลต่อกิจกรรมอื่น ๆ ของตัวแสดงต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชนและประชาชน ในแง่นี้ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงทั้งสามมีลักษณะของผู้ปกครอง (รัฐ) และผู้ถูกปกครอง (เอกชนและประชาชน) ที่ทำได้เพียงปฏิบัติตามมาตรการและคำสั่งต่าง ๆ ในนามของความมั่นคงและสุขอนามัยของประเทศ แต่ในอีกทางหนึ่งทั้งภาคเอกชนและประชาชนเองก็ไม่ได้เชื่อใจมาตรการต่าง ๆ ของรัฐนัก จึงมีกิจกรรมและแบบแผนบางอย่างที่เกิดขึ้นหลังจากการประกาศใช้มาตรการต่าง ๆ เพื่อที่จะเอาชีวิตรอดจากสถานการณ์ของการแพร่ระบาดให้ได้ เช่น การลักลอบขายของ การขายของในช่วงที่เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ได้ลงมาตรวจพื้นที่ แม้ว่าจะมีการประกาศห้ามก็ตาม เป็นต้น

จากผลของมาตรการควบคุมการแพร่ระบาดของรัฐ แน่แน่นอนว่าพื้นที่แรก ๆ ที่ถูกจำกัดการใช้ก็คือพื้นที่สาธารณะ เช่น อาคาร สถานที่ ถนน ทางเท้า ลานโล่ง สวนสาธารณะ เป็นต้น อันเป็นพื้นที่ที่ประชาชนจะมาพบปะ แลกเปลี่ยน และโดยเฉพาะกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการผลิตและการผลิตซ้ำที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ดังนั้นสวนสาธารณะต่าง ๆ ทั่วกรุงเทพมหานคร จึงถูกปิดเพื่อควบคุมการเคลื่อนที่ของประชาชนอันอาจจะนำไปสู่คลัสเตอร์การติดเชื้อใหม่ ซึ่งอาจจะทำให้การแพร่ระบาดของโควิด-19 ยิ่งรุนแรงมากขึ้นกว่าเดิม และไม่สามารถปิดพื้นที่ดังกล่าวได้ แต่มาตรการต่าง ๆ เพื่อควบคุมการเคลื่อนที่ของประชาชนโดยรัฐ ก็ส่งผลให้การใช้พื้นที่สาธารณะของภาคเอกชนและประชาชนก็ได้รับผลกระทบไปด้วย และนั่นส่งผลกระทบต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่ในพื้นที่ที่ต้องสะดุดหยุดลงไปในที่สุด

กิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะกิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่นั้น ภาคเอกชนถือเป็นตัวแสดงสำคัญของเรื่องดังกล่าว ที่ประกอบไปด้วย กลุ่มทุน แรงงาน และผู้ประกอบการ การออกมาตรการต่าง ๆ ของรัฐที่มีผลกระทบอย่างมากต่อพื้นที่สาธารณะ ซึ่งเป็นพื้นที่หลักของการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ส่งผลให้รูปแบบกิจกรรมเดิมที่เคยเกิดขึ้นต้องหยุดชะงักลง ภาคเอกชนต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบกิจกรรมเสียใหม่เพื่อความอยู่รอดของตน ดังนั้นเพื่อที่จะขับเคลื่อนกระบวนการผลิตและการผลิตซ้ำต่าง ๆ ที่เคยทำกันมาตลอด ข้อมูลจากการสัมภาษณ์คนในพื้นที่พบว่าภาคเอกชนส่วนใหญ่จะนำเงินออกมาใช้ หรือกู้เงินมาใช้ หรือหาทางขายของตนให้ได้มากที่สุด ภายใต้ช่องโหว่และความยืดหยุ่นของเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการในพื้นที่เพื่อความอยู่รอด ตามที่วินมอเตอรไชด์ท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “เราก็คิดว่าเออจากเคยได้เยอะ (รายได้) ก็เหลือแค่นี้ จิตใจเราก็ก็น่าเปลี่ยนไปเยอะ อายุเราก็ก็น่าแก่แล้วไปสมัครงานเขาก็ไม่รับเราก็ก็น่าต้องมาขับวิน มันก็เสียตายถ้าไม่มีโควิดเราก็ก็น่ามีหนี้สิน พอมีโควิดเราก็ก็น่าต้องไปยืมพี่น้อง คนนั้นคนนี้ พอหามาได้ก็คอยคืนไปคนละ 500 คนละพัน” ดังนั้นลักษณะกิจกรรมที่เกิดขึ้นโดยภาคเอกชนนั้น จึงเป็นกิจกรรมที่พยายามสร้างการผลิตที่ลดลงกว่าแต่ก่อน แต่เป็นการผลิตเพื่อให้สามารถอยู่รอด ผ่านช่วงเวลาแห่งการแพร่ระบาดไปได้

โดยภาพรวมแล้วผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้นแน่นอนว่าคือการลดใช้พื้นที่สาธารณะลงไปเกือบจะไม่ได้ใช้เลยก็ว่าได้ เพราะพื้นที่สาธารณะถูกมองว่าเป็นพื้นที่ของจับกลุ่มกันของประชาชนจำนวนมาก ทำให้มาตรการต่าง ๆ เช่น การเว้นระยะห่างทางสังคม ไม่ได้ถูกนำมาปฏิบัติ แม้ว่าจะสวมหน้ากากอนามัย หรือล้างมือด้วยเจลแอลกอฮอล์

ลุ่มาเสมอก็ตาม แต่การจับกลุ่มกันมาก ๆ มีความเสี่ยงสูงต่อการระบาดของโรคมากกว่าการอยู่กันจำนวนน้อย ๆ หรืออยู่คนเดียว พื้นที่สาธารณะในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 ในพื้นที่ของจังหวัดกรุงเทพมหานคร แทบจะหายไปจากชีวิตประจำวันของผู้คน เมื่อการระบาดลดลงและรัฐมีมาตรการควบคุมการแพร่ระบาดได้มากขึ้น จึงจะเปิดพื้นที่ดังกล่าวและผ่อนปรนมาตรการอื่น ๆ เพื่อให้ประชาชนกลับมาใช้พื้นที่สาธารณะได้เป็นปกติ ซึ่งประเด็นนี้สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของแรงงานรับจ้างคนหนึ่ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบต่อการสภการณการเล่นของเด็ก ๆ ในพื้นที่ โดยแรงงานรับจ้างท่านนี้ได้กล่าวว่า “โควิดระบาดหนัก เด็กๆ ในชุมชนโดนขังไม่ได้ออกมาวิ่งเล่นกันเลย มีการประกาศเสียงตามสายว่าถ้าไม่ดูแลลูกให้ดีนะ ดิดขึ้นมา เรายังจะไม่ดูแล ก็มีการชู้กันบ้างจากกรรมการชุมชน”

สำหรับกิจกรรมของภาคประชาชนนั้น จากมาตรการของรัฐเพื่อควบคุมการเคลื่อนที่ของประชาชน ส่งผลให้กิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่สาธารณะที่ปรับเปลี่ยนหรือถูกรัฐพรากไปจากประชาชนด้วยเหตุผลเรื่องความมั่นคง ความปลอดภัย ความอยู่รอด และสุขอนามัย กิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่สาธารณะส่วนใหญ่หยุดลง แต่บางส่วนถูกถ่ายโอนไปอยู่ในพื้นที่ส่วนตัว ทำให้พื้นที่ส่วนตัวที่เสมือนเป็นพื้นที่สำหรับการพักผ่อนพื้นที่ลับสำหรับประชาชนทุกคน เริ่มที่จะถูกเปิดเผยหรือปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ของพื้นที่ดังกล่าวเสียใหม่ ให้รองรับมาตรการของการควบคุมโรคระบาดดังกล่าว ในแง่นี้ดูเหมือนผลกระทบของพื้นที่ส่วนตัวอาจไม่ได้รับผลกระทบอะไรมาก หรืออาจถูกมองว่าเป็นความจำเป็นที่ต้องเสียสละเพื่อความอยู่รอดของรัฐ แต่กระนั้นการเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ของพื้นที่ส่วนตัวให้เป็นพื้นที่สาธารณะด้วยนั้นก็ส่งผลอย่างมากต่อกิจกรรมและพฤติกรรมของผู้คน รวมถึงความรู้สึกและปัญหาสุขภาพจิตที่ตามมา เพราะโดยปกติพื้นที่ส่วนตัวเป็นเสมือนกันชนของการใช้ชีวิตประจำวันต่อชีวิตการทำงาน ว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่สามารถปลอดภัยจากการทำงานหรือไม่ทำงานได้ เป็นพื้นที่ให้กับการใช้ชีวิตอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเล่น สัศจรรย์ หรือการเดินห้างสรรพสินค้า แต่เมื่อพื้นที่กันชนถูกทำให้กลายเป็นพื้นที่สาธารณะไปด้วย ความเป็นพื้นที่กันชนของพื้นที่ส่วนตัวดูเหมือนว่าบางกรณีจะหายไปเสียหมด หรือเหลือน้อยลงอย่างมาก ผลเช่นนี้ย่อมเลี่ยงไม่ได้ที่จะส่งผลต่อหลายสิ่งหลายอย่างกับผู้คน และหนึ่งในกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดคือ ผู้พิการ

ทั้งหมดนี้จะเห็นว่าการกิจกรรมของการผลิตพื้นที่ที่เกิดจากการบังคับมาตรการควบคุมการระบาดของโควิด-19 โดยรัฐไทยในพื้นที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร ส่งผลทำให้เกิดรูปแบบกิจกรรมใหม่ ๆ ขึ้นมา กิจกรรมบางอย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน

ก็ปรากฏให้เห็นขึ้น เช่น การทำงานที่บ้าน การประชุมออนไลน์ การใช้ชีวิตอยู่ในบ้านตลอดเวลา การลักลอบขายของ เป็นต้น เจ้าหน้าที่รัฐมีเหตุผลต่อการละเลยหน้าที่มากขึ้นจากการประกาศใช้พระราชกำหนดสถานการณ์ฉุกเฉิน รวมถึงมีการะงานเพิ่มเติมที่นอกเหนือจากบทบาทหน้าที่ของตนที่มากขึ้นด้วย พฤติกรรมการใส่หน้ากากอนามัยเวลาออกไปข้างนอก การล้างมือด้วยเจลแอลกอฮอล์สม่ำเสมอ กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หยุดไปในพื้นที่สาธารณะได้เพิ่มภาระและการก่อกวนนี้สินของครัวเรือนที่มากขึ้น ความยากลำบากและความโดดเดี่ยวต่อการใช้ชีวิตในพื้นที่ส่วนตัว การศึกษาและอนาคตของเยาวชนถูกพรากไปจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมต่าง ๆ และประสบการณ์อีกมากมายที่จะมีได้ก็ด้วยกิจกรรมในและนอกห้องเรียน นั่นคือกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะ ดังคำกล่าวของนักเรียนมัธยมคนหนึ่งว่า “...เลือกมหาวิทยาลัยยากมันไม่มีแนวอยู่ในหัวเลย ยังไม่แน่ใจว่าจะยังไป ยังไม่ค่อยเห็นภาพสมมติอยากเรียนคณะนี้ แต่ในอนาคตจะทำอะไรก็ยังไม่เห็นภาพ วิชาแนะแนวถ้าจำไม่ได้ช่วงเรียนออนไลน์น่าจะไม่มีแล้ว แต่พอเปลี่ยนมาเรียนผ่าน Google Meet เขาก็เอาวิชาแนะแนวกลับมา...พอไม่ได้ทำกิจกรรม ไม่มีแฟ้มสะสมผลงาน ก็กระทบกับการเข้ามหาวิทยาลัย พอยังไม่ได้รับการแนะแนวด้วยก็ยังไม่รู้ว่าจะไปทางไหนดี”

2. รัฐ เอกชน และประชาชน: ภาพแทนและองค์ความรู้ของการจัดการพื้นที่ในช่วงโควิด-19 (Representations of Space)

สำหรับการวิเคราะห์ในประเด็นการเป็นตัวแทนของพื้นที่ที่ถูกสร้างขึ้น จะเป็นการวิเคราะห์การสร้างภาพแทนของพื้นที่นั้น ๆ ผ่านองค์ความรู้ ว่าแต่ละตัวแสดงให้สร้างภาพแทนกรุงเทพมหานคร ในฐานะพื้นที่หนึ่ง ๆ อย่างไรบ้าง ซึ่งในกรณีของกรุงเทพมหานคร นั้น ดูเหมือนว่าคำขวัญ “อยู่บ้าน หยุดเชื้อ เพื่อชาติ” น่าจะเป็นภาพแทนหรือความหมายของพื้นที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร และทั่วประเทศอย่างชัดเจนของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับความเข้าใจและการจัดการการระบาดของโควิด-19 ที่เกิดขึ้น ณ ช่วงแรกของการระบาดที่ลุกลามบานปลายจนควบคุมไม่ได้ ในแง่นี้จะเห็นว่าคำว่า “อยู่บ้าน” คือสิ่งที่รัฐบาลไทยอยากให้ประชาชนปฏิบัติ เพื่อที่จะ “หยุดเชื้อ” การแพร่ระบาดของโควิด-19 โดยขอให้ปฏิบัติ “เพื่อชาติ” ซึ่งเป็นเป้าหมายของการอยู่บ้าน ในอีกมุมหนึ่งเราจะเห็นอีกประเด็นอื่น ๆ จากคำขวัญดังกล่าวจะใน 2 เรื่อง คือ “หยุดเชื้อ” เป็นเรื่องในทางสาธารณสุขหรือการแพทย์ และ “เพื่อชาติ” เป็นเรื่องของความอยู่รอดและความมั่นคงปลอดภัยของชาติ ดังนั้นจะเห็นว่าหลักพื้นฐานหรือภาพแทนและความหมายที่รัฐบาลไทยให้กับพื้นที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร ในช่วงการระบาดของโควิด-19 ก็คือการจัดการในนามของความมั่นคงและสาธารณสุขนั่นเอง

นอกจากนี้ “อยู่บ้าน หยุดเชื้อ เพื่อชาติ” ยังเป็นเสมือนการพยายามแทรกซึมเข้าไปในความรู้สึกนึกคิดของประชาชนที่ในช่วงเวลากลางวันที่ไม่ได้มีคำสั่งเคอร์ฟิวควบคุมในช่วงเวลากลางคืนให้ประชาชนไม่เคลื่อนย้ายไปที่สถานที่ต่าง ๆ ซึ่งเสี่ยงต่อการติดเชื้อได้ ภายใต้กรอบดังกล่าวนี้รัฐบาลไทยอาศัยข้อมูลและความรู้ทางวิทยาศาสตร์ผ่านคำอธิบายแพทย์ของรัฐเกี่ยวกับเหตุผลที่ไม่ต้อง “อยู่บ้าน หยุดเชื้อ เพื่อชาติ” ดังนั้นในทางหนึ่ง “อยู่บ้าน หยุดเชื้อ เพื่อชาติ” จึงกลายเป็นเสมือนการควบคุมผ่านความรู้สึกนึกคิดให้ประชาชนควบคุมตัวเองให้อยู่ภายใต้คำสั่งของรัฐบาล

ในอีกด้านหนึ่งเพื่อให้ “อยู่บ้าน หยุดเชื้อ เพื่อชาติ” มีน้ำหนักและความน่าเชื่อถือต่อประชาชนแล้ว การจะทำให้ประชาชนเชื่อฟังจึงต้องอาศัยข้อมูลและความรู้บางอย่างมาใช้สำหรับรองรับความสมเหตุสมผลและความชอบธรรมของรัฐที่ประชาชนจะเชื่อฟัง นั่นคือความรู้ทางวิทยาศาสตร์และการแพทย์ ผ่านบุคลากรทางการแพทย์ของรัฐ โดยในกรณีของรัฐบาลไทยนั้น ได้แก่ ศ.นพ.ยง ภูวรวรรณ หัวหน้าศูนย์เชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านไวรัสวิทยาคลินิก ภาควิชากุมารเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เช่น การกล่าวเมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2563 “การต่อสู้ครั้งนี้จะประสบความสำเร็จดีมาก ทุกคนต้องช่วยกัน ทั้งรัฐ เอกชน ประชาชนต้องรักษาระเบียบวินัย ระวังอย่าให้ล้างมืออย่างน้อย 20 วินาที หรือการใช้เจลแอลกอฮอล์ ป้องกันเขาป้องกันเรา ด้วยการสวมหน้ากากผ้า/หน้ากากอนามัย เมื่อออกจากบ้านและเข้าในที่ชุมชน รวมถึงการรักษาระยะห่าง ไม่อยากเห็นการรวมคนหมู่มาก หากทำได้จะช่วยลดการแพร่กระจายและลดการแพร่ระบาดของโรคได้ ขอให้อดทนถ้าคนไทยร่วมมือกัน เราจะผ่านวิกฤตนี้ไปด้วยกัน” (Bureau of Non-Communicable Diseases, Department of Disease Control, 2020) และ นพ.ทวีศิลป์ วิษณุโยธิน โฆษก ศบค. กล่าวเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2564 “เราจะสู้กับภัยของเชื้อโรคที่มองไม่เห็นตัว แต่อยู่ในร่างกายของคน สิ่งที่คุณควบคุมโรคคือการควบคุมคน ประชาชนคนไทยเราเอง ขอความร่วมมือท่านช่วยกันอดทนชะง่อนน้อย ผมเองไม่ค่อยสบายใจ ทุกครั้งเวลาที่ต้องมาประกาศในข้อกำหนดต่าง ๆ เพราะว่าเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพในการเดินทาง แล้วก็ทำให้ท่านต้องทำให้มีผลกระทบต่อรายได้ ต่อครอบครัว อะไรต่างๆ มากมาย แต่ว่าเราเสี่ยงไม่ได้ มาตรการเหล่านี้ก็เป็นสากลไปแล้ว ไม่ใช่เกิดขึ้นเฉพาะประเทศไทย ทุกประเทศในโลกนี้ตอนนี้ยอมรับในมาตรการที่จะต้องเพิ่มระดับ คือเรื่องของการล็อกดาวน์ คราวนี้เราเลือกวิธีการล็อกดาวน์เฉพาะพื้นที่ ขอความร่วมมือทุกท่านเพื่อที่จะได้ใช้เวลา 14 วันนี้ ในการพิสูจน์ความร่วมมือไม่ร่วมมือกัน

ของพี่น้องชาวไทยกันอีกครั้งหนึ่งเพื่อที่เราจะได้สู้กับไวรัส และหลัง 14 วัน ขอให้มันเป็นภาพที่เราจะได้เห็นข่าวดีด้วยกัน” (Workpoint News 23, 2021) ถือเป็นตัวแทนอย่างดีของการพยายามแทรกซึม “อยู่บ้าน หยุดเชื้อ เพื่อชาติ” เข้าไปในความรู้สึกนึกคิดของประชาชนคนไทยจำนวนหนึ่ง จนรัฐบาลแทบจะไม่ต้องไปตรวจสอบว่าประชาชนได้ทำตามนโยบายของรัฐบาลหรือไม่ กลายเป็นประชาชนที่ควบคุมตัวเองและบางที่อาจจะไปตรวจสอบผู้อื่นด้วยซ้ำ

สำหรับภาพรวมความเข้าใจเรื่องพื้นที่ในมุมมองของภาคเอกชนนั้น พอจะสรุปได้จากความเห็นของสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (ส.อ.ท.) (“Kalin proposes,” 2021) หอการค้าไทย (“COVID-19: Senior,” 2021) และสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (Thailand Development Research Institute: TDRI) (TDRI Report, 2023; Thailand Development Research Institute, 2021) ในฐานะที่เป็นตัวแทนของภาคธุรกิจและเอกชนที่สำคัญของไทย สำหรับ TDRI ถือเป็นสถาบันด้านการวิจัยของเอกชน ซึ่งเป็นเสมือนแหล่งข้อมูลทางองค์ความรู้เพื่อที่จะพัฒนาข้อเสนอให้กับภาครัฐไทยได้นำไปปฏิบัติเพื่อสร้างบรรยากาศให้เอื้ออำนวยต่อภาคธุรกิจและเอกชน ซึ่งจะเห็นการสรุปให้เห็นถึงชุดคำอธิบายและตรรกะของภาคเอกชนต่อความเข้าใจเรื่องพื้นที่สำหรับการจัดการการแพร่ระบาด-19 เมื่อวิเคราะห์จากข้อเสนอต่าง ๆ ของจาก ส.อ.ท. หอการค้าไทย และ TDRI และเมื่อพิจารณาภาพรวมทั้งหมดแล้ว จะเห็นว่าความเข้าใจพื้นที่ของภาคเอกชนในช่วงการจัดการโควิด-19 นี้จะเป็นเรื่องของการเดินเครื่องกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หยุดชะงักในช่วงโควิด-19 ที่ผ่านมาภายใต้มาตรการของรัฐบาล

สำหรับภาพรวมเกี่ยวกับความเข้าใจเรื่องพื้นที่ในช่วงโควิด-19 ของประชาชนนั้น จากข้อมูลจากภาคสนามโดยการสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่จะเห็นว่าประชาชนค่อนข้างที่จะผิดหวังต่อมาตรการต่าง ๆ ของรัฐบาล บางคนแทบจะไม่พูดถึงด้วยซ้ำ ดูเหมือนว่าประชาชนจะพึ่งตัวเองเป็นสำคัญ หรือร่วมมือกับผู้คนในพื้นที่ ภาคประชาสังคมต่าง ๆ หรือการดูด้วยโครงสร้างของชุมชน หัวหน้าและคณะกรรมการชุมชน รวมถึงการพึ่งพาจากวัดในละแวกบ้าน ประชาชนที่ผู้วิจัยได้ไปสัมภาษณ์มานั้น ให้ข้อมูลตรงกันว่าโควิด-19 ทำให้เกิดสภาวะของการนำเงินออมมาใช้ ไม่ก็ต้องกอดหนີเพื่อความอยู่รอดในช่วงที่มีมาตรการล็อกดาวน์กิจกรรมต่าง ๆ ที่รัฐบาลสั่งห้าม และควบคุมการเคลื่อนที่และเคลื่อนย้ายของประชาชนให้น้อยที่สุดเพื่อควบคุมการแพร่ระบาดของโรค แต่ภาครัฐเองก็ไม่มีมาตรการเยียวยาเท่าที่ควร ซึ่งสะท้อนได้จากคำสัมภาษณ์ของผู้ประกอบการคนหนึ่งว่า “โควิดทำให้ทุกอย่าง

เปลี่ยนไปหมด การใช้ชีวิตเปลี่ยนไปหมด ตั้งแต่วัยเด็กยันวัยทำงาน ทุกคนได้ผลกระทบ ร้ายแรงกันหมด อยากให้รัฐบาลดูแลประชาชนได้ดีกว่านี้ มากกว่านี้ เพราะมันเป็นสิ่งที่ประชาชนควรได้รับ และมันเป็นหน้าที่ของรัฐบาลล้วน ๆ อันนี้เห็นชัดว่าเขาดูแลเราไม่ดีเลย คือไม่ได้ดูแลด้วยซ้ำ...ร้านตัดผมโดนก่อนตลอด เออะอะปิดร้านทำผมจริง ๆ อยากให้ความร่วมมือ แต่ก็อยากให้มีความมาตรการรองรับช่วยเหลือมากกว่านี้ เช่น สนับสนุนค่าใช้จ่าย อย่างค่าเช่า รัฐควรเข้ามาช่วยกระจายความเสี่ยงโควิด ช่วย ๆ กัน”

ดังนั้นแล้วจากข้อมูลการสัมภาษณ์พอจะสรุปได้ว่าพื้นที่ในช่วงโควิด-19 คือพื้นที่ของการก่อกำหนดเพื่อความอยู่รอด เป็นพื้นที่ที่ต้องพึ่งตนเองและช่วยเหลือกัน และกันระหว่างประชาชนด้วยกันถึงจะสามารถนำพาตัวเองให้รอดพ้นจากช่วงวิกฤตนี้ไปได้ ภาครัฐไม่มีมาตรการเยียวยาทางเศรษฐกิจหรือจากผลกระทบของมาตรการรัฐที่เพียงพอ

สำหรับรัฐนั้นพื้นที่ในช่วงโควิด-19 เป็นพื้นที่ของสาธารณสุขและความมั่นคงเท่านั้น โดยคำขวัญที่ว่า “อยู่บ้าน หยุดเชื้อ เพื่อชาติ” เป็นตัวแทนของชุดคำอธิบายของรัฐบาลในไทยในเรื่องดังกล่าวได้เป็นอย่างดี ในส่วนของภาคเอกชนนั้น จะมองว่าเป็นพื้นที่ตรงกลางระหว่างความมั่นคงและสาธารณสุขกับเรื่องเศรษฐกิจ กล่าวคือภาคเอกชนตระหนักถึงความสำคัญของประเด็นทางสาธารณสุขและการแพทย์ แต่กระนั้นประเด็นเรื่องทางเศรษฐกิจก็สำคัญที่จะต้องให้ความสำคัญเพื่อปากท้องและการดำเนินชีวิตของประชาชนในพื้นที่อีกด้วย และสุดท้ายสำหรับประชาชนนั้นพื้นที่ดังกล่าวคือพื้นที่ของความยากลำบากและการก่อกำหนดเพื่อความอยู่รอด พื้นที่ในช่วงโควิด-19 กลายเป็นพื้นที่ของความเปราะบางและเหนื่อยหน่ายที่จะต้องดิ้นรนเพื่อที่ใช้ชีวิตเพื่อความอยู่รอดในช่วงวิกฤตนี้ไปได้ พวกเขาไม่สามารถพึ่งพารัฐได้ต้องพึ่งพาตัวเองและช่วยเหลือกันและกันเพื่อที่จะมีชีวิตอยู่รอดต่อไป

3. อำนาจส่วนกลาง ตัวเลข และความคาดหวังของประชาชน: การให้ความหมายต่อพื้นที่กรุงเทพมหานคร ในช่วงโควิด-19 (Representational Spaces)

สำหรับการวิเคราะห์ในเรื่องของการทำให้พื้นที่เป็นไปตามที่มนุษย์ต้องการจะเป็นการวิเคราะห์ถึงการให้ความหมายของตัวแสดงต่าง ๆ ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ในช่วงของการแพร่ระบาดของโควิด-19 โดยในส่วนของรัฐไทยนั้นจะเป็นการวิเคราะห์คำแถลงการณ์และการสัมภาษณ์ของรัฐบาลโดย พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี กับ อนุทิน ชาญวีรกูล รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีสาธารณสุขในฐานะ

ที่ทั้งสองเป็นผู้สั่งการ กำหนดนโยบาย และบริหารจัดการแพร่ระบาดของโควิด-19 ของไทย ซึ่งคำแถลงและการให้สัมภาษณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการโควิด-19 ถือเป็นเสมือนแนวทางหลักของการปฏิบัติการขององคมนตรีของราชการไทยทั้งหมด รวมถึงการพยายามเปรียบเปรยโควิด-19 ในรูปแบบต่าง ๆ จนกลายเป็นเสมือนแนวทางของการบริหารจัดการโควิด-19 โดยภาพรวมของคำกล่าวและคำแถลงการณ์ของทั้งสองนั้น พอที่สะท้อนให้เห็นถึงประเด็นต่าง ๆ ใน 3 ประเด็นด้วยกัน คือ

1) รัฐบาลพยายามสร้างความชอบธรรมต่อการบริหารจัดการโควิด-19 ว่ามีประสิทธิภาพ ไม่ได้บริหารจัดการแย่อย่างใด เช่น คำกล่าวของ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เมื่อวันที่ 3 กันยายน 2564 ว่า “เป็นเรื่องดีที่ได้รับจากประชาชน อะไรที่เป็นปัญหารัฐบาลพร้อมที่จะปรับแก้ไข จะไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง โควิดก็เหมือนคลื่นพายุที่พัดผ่านแต่ละพื้นที่ด้วยขนาดของคลื่นลมที่แตกต่างกัน แพร่กระจายส่งผลไปทั่วโลก และยังไม่มีความแน่ชัดว่าจะสงบลงเมื่อใด ประเทศไทยได้รับผลกระทบตั้งแต่แรก ๆ จากคลื่นเล็ก และคลื่นใหญ่ แต่ยังไม่ใช้คลื่นยักษ์เมื่อเปรียบเทียบกับทั่วโลก ยืนยันแม้ไทยจะไม่ใช่ว่าประเทศที่รับมือได้ดีที่สุด แต่ไม่ใช่แย่มากที่สุด รัฐบาลทำเต็มกำลังของทุกฝ่าย ทั้งจากสาธารณสุข ความมั่นคง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แพทย์ พยาบาล บุคลากรด่านหน้า ประชาชนที่ให้ความร่วมมือกับมาตรการของรัฐ ขอขอบคุณทุกคนที่ให้ความร่วมมือกันฝ่าวิกฤต” (Government Contact Center, 2021)

2) รัฐบาลพยายามลดทอนความรุนแรงหรือความน่ากลัวของโควิด-19 ว่าไม่มีความรุนแรงหรือความน่ากลัวแต่อย่างใด เช่น คำกล่าวของอนุทิน ชาญวีรกูล รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2563 ว่า “คือผมไม่ใช่หมอ ก็ประคองตัวเองมาได้ 50 กว่าปีแล้วนี่นะครับ มองว่ามันคือโรคหวัดโรคหนึ่ง แล้วก็ใครเป็นหวัดเราก็คงรู้ การทำตัวก็คือ เวลาเราเจอคนเป็นหวัดเราทำยังไงก็ทำเหมือนกันนะครับ อย่าไปให้เขาจามใส่ อย่าไปสัมผัสตัวเขา อย่าไปกินข้าว กินอาหารร่วมกับเขา ใช้ชีวิตตามปกตินะครับ อย่าไปสัมผัสซากสัตว์ตายแล้ว” (Kanyasengsri, 2021)

3) รัฐบาลใช้ข้ออ้างของการแพร่ระบาดโควิด-19 เพื่อหยุดยั้งประเด็นทางการเมือง เช่น คำกล่าวของอนุทิน ชาญวีรกูล รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข เมื่อวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2563 ว่า “ผมเข้าใจปัญหาชน แต่ตอนนี้มันมี

การระบาดของโรค แต่ผมไม่ได้ปิดกั้น เท่ากับเราไม่ได้สั่งห้าม แต่ขอให้ทุกคนช่วยกันระมัดระวังการแพร่ระบาดของโรค เพราะถ้าติดกัน 1 คน ในที่ชุมนุม เท่ากับเราต้องตามไปคุมโรคกับทุกคนที่ร่วมชุมนุม และต้องตามไปถึงคนใกล้ชิดกับทุกคนที่ร่วมชุมนุม อยากขอร้องให้ลองคิดว่ามันจะมีวิธีแสดงออกด้วยวิธีอื่นไหม” (Kanyasengsri, 2021)

สำหรับในส่วนของภาคเอกชนนั้น จะเป็นการวิเคราะห์ชุดคุณค่าและปทัสสถานที่ภาคเอกชนใช้สำหรับการบริหารจัดการพื้นที่ในช่วงโควิด-19 ในรูปของข้อเสนอต่าง ๆ และข้อวิจารณ์ต่าง ๆ ที่มีต่อรัฐบาล ซึ่งแสดงออกมาจากวิธีการของการให้เหตุผลถึงที่มาที่ไปของข้อเสนอและข้อวิจารณ์ ซึ่งโดยภาพรวมแล้วในมิติทางเศรษฐกิจจะเห็นว่าภาพแทนพื้นที่ในมุมมองของภาคเอกชนก็คือการตระหนักถึงการเปิดพื้นที่เพื่อดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ แต่กระนั้นการฟื้นฟูทางเศรษฐกิจก็ยังเป็นจุดสำคัญของช่วงที่โควิด-19 เริ่มแพร่ระบาดลดลง โดยจะทำให้เห็นถึงเบื้องหลังของภาพแทนดังกล่าว ซึ่งนั่นก็คือเศรษฐกิจ ที่จะนำข้อมูลทางสถิติมาคำนวณและวิเคราะห์ตามหลักเศรษฐศาสตร์ ด้วยข้อมูลเชิงปริมาณจำนวนมากเพื่อเป็นการยืนยันอย่างหนักแน่นว่าข้อเสนอและข้อวิจารณ์ดังกล่าว ไม่ได้มีที่มาอย่างรวบ ๆ แต่มีหลักการคำนวณทางคณิตศาสตร์และสถิติรองรับอยู่

สำหรับในส่วน of ประชาชนนั้น ข้อมูลสัมภาษณ์จากภาคสนามในพื้นที่ของจังหวัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งพิจารณามุมมองของประชาชนเกี่ยวกับความคาดหวังในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 ว่าพวกเขาต้องการสิ่งใด และมองว่าสังคมตอนนั้นควรเป็นเช่นไร หรือพูดในอีกแบบก็คือสังคมที่ดีในช่วงดังกล่าวเป็นเช่นไร ซึ่งคำอธิบายนี้ก็คือคุณค่าและปทัสสถานที่พวกเขายึดถือ ซึ่งเป็นตัวกำหนดการใช้ชีวิตประจำวันในพื้นที่นั้น ๆ ที่พวกเขาจะต้องอาศัยอยู่และใช้ชีวิตต่อไปเพื่อความอยู่รอด โดยภาพรวมแล้วดูเหมือนว่าประชาชนไม่ได้คาดหวังอะไรกับรัฐบาลและภาคเอกชนนัก เพราะมุ่งหวังเพียงที่จะจัดการสถานการณ์ดังกล่าวด้วยอำนาจศูนย์กลางกับตัวเลขจากข้อมูลแล้วนำมาวิเคราะห์เท่านั้น เหมือนหนึ่งมองประชาชนทุกคนมีค่าเพียงตัวเลขการบริหารจัดการจึงอิงจากข้อมูลเหล่านี้เป็นหลัก ไม่ได้มีการสำรวจหรือหากว่ามีการสำรวจแต่ก็ไม่ได้นำข้อมูลจากการสำรวจในพื้นที่ต่าง ๆ มาปรับประยุกต์ใช้มากนัก ในมุมหนึ่งก็มีประชาชนจำนวนหนึ่งเองก็เข้าใจถึงข้อจำกัดและศักยภาพของรัฐบาลกับสถานการณ์ที่ควบคุมได้ยากและกระจายไปทั่วทุกแห่งจึงไม่แปลกใจและเห็นใจรัฐบาลเสียด้วยซ้ำ

จากข้อมูลทั้งหมดที่ได้ไต่เรียงมาเมื่อพิจารณาถึงคุณค่าและปทัสถานเบื้องหลังการใช้ชีวิตหรือวิถีเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่ต่าง ๆ จากทั้งรัฐไทย ภาคเอกชนและประชาชน พบว่ามีความไม่สอดคล้องกันของคุณค่าและปทัสถานของทั้งสามกลุ่มอย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐไทยและภาคเอกชนที่ค่อนข้างมีคุณค่าและปทัสถานที่ไม่ขัดแย้งกันมากนัก โดยรัฐไทยมักจะเน้นไปที่การตัดสินใจโดยการรวมอำนาจสู่ศูนย์กลาง ประหนึ่งว่ารัฐบาลมีศักยภาพและความสามารถที่เพียงพอจะบริหารจัดการสถานการณ์การแพร่ระบาดนี้ได้ โดยไม่จำเป็นจะต้องพึ่งพาภาคเอกชนหรือประชาชนแต่อย่างใด เพราะเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะต้องเป็นผู้ปกครองดูแลภาคเอกชนและประชาชนให้สามารถรอดพ้นจากวิกฤตครั้งนี้ได้

ในขณะที่ข้อเสนอของภาคเอกชนเกี่ยวกับการฟื้นฟูเศรษฐกิจในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 นั้น มักจะเป็นข้อเสนอที่มาจากข้อมูลในเชิงสถิติที่ได้รับการวิเคราะห์ในทางเศรษฐศาสตร์แล้ว โดยพิจารณาข้อมูลเชิงสถิติที่เกี่ยวข้องกับข้อเสนอการฟื้นฟูเศรษฐกิจ แล้วนำเสนอเป็นมาตรการและงบประมาณที่ภาครัฐควรใช้ แล้วชี้ให้เห็นถึงผลที่ตามมา และเหตุผลที่ต้องใช้งบประมาณขนาดนี้เพื่อช่วยครัวเรือนหรือประชาชนได้เท่าไร ซึ่งภาครัฐเองในบางแง่มุมของการกำหนดนโยบายก็จะอิงข้อมูลเชิงสถิติบ้าง แต่ไม่เทียบเท่ากับภาคเอกชน เพราะยังติดวัฒนธรรมของการให้ความสำคัญกับผู้นำเป็นสำคัญ ไม่ว่าผู้นำคนนั้นจะเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือไม่ก็ตาม

สำหรับประชาชนนั้นจะมีคุณค่าและปทัสถานที่แตกต่างอย่างสุดขั้วกับทั้งรัฐไทยและภาคเอกชน โดยพื้นฐานแล้วการใช้ชีวิตประจำวันในพื้นที่ต่าง ๆ ของประชาชนจะยึดถือแนวทางการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ และอาจจะมีคุณค่าเรื่องการร่วมมือร่วมกันในบางโอกาส ภายใต้ความร่วมมือระหว่างประชาชนด้วยกันเองเป็นหลัก เพื่อที่จะช่วยเหลือกันและกันเพื่อที่จะสามารถเอาตัวรอดจากวิกฤตในครั้งนี้ไปได้ ซึ่งพวกเขาไม่ได้คาดหวังต่อรัฐบาลและภาคเอกชนสักเท่าไร เพราะต่างออกมาตราการเพื่อความอยู่รอดของตนเองเป็นสำคัญ ไม่ได้คิดว่าประชาชนก็เป็นส่วนของความอยู่รอดของพวกเขาด้วยเช่นกัน

สรุปและอภิปรายผล

1) รัฐบาลไทยจัดการการแพร่ระบาดของโควิด-19 ด้วยการรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง หากนคราภิบาล (urban governance) คือการร่วมมือร่วมกันทำงานระหว่างรัฐและภาคส่วนต่าง ๆ ที่ไม่ใช่รัฐ โดยให้ถือเป็นการร่วมมือในระนาบเดียวกันเพื่อร่วมกันบริหารและจัดการปัญหาเรื่องต่าง ๆ ภายในเมืองแล้ว (Hendriks, 2013; Katz et al., 2012; Pongsawat, 2022) จะเห็นว่าข้อค้นพบของงานชิ้นนี้ช่วยสะท้อนแง่มุมที่ตรงข้ามกับความคิดเรื่องนคราภิบาลอย่างมาก เนื่องมาจากลักษณะการจัดการและการผลิตพื้นที่ของรัฐไทยกลายเป็นการแสดงให้เห็นถึงการรวมศูนย์อำนาจของรัฐไทยและการรับมือวิกฤตดังกล่าวด้วยมาตรการในสภาวะปกติ ซึ่งให้ความสำคัญกับเรื่องความมั่นคงเป็นสำคัญ และมองปัญหาสาธารณสุขที่เกิดขึ้นคือความมั่นคงของรัฐที่รัฐบาลเท่านั้นจะสามารถจัดการได้ภายใต้การรวมศูนย์อำนาจในแง่นี้จะเห็นว่าความร่วมมือที่เกิดขึ้นระหว่างรัฐ เอกชน และประชาชน เป็นความสัมพันธ์ที่รัฐยังคงมีอำนาจรวมศูนย์ไว้กับตน ไม่ได้มีความพยายามที่จะจัดการวิกฤตในคราวหน้าด้วยกรอบแบบนคราภิบาล ซึ่งประเด็นนี้กรอบการผลิตพื้นที่ได้ชี้ให้เห็นว่าด้วยประเด็นด้านสาธารณสุขถูกรัฐบาลมองว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความมั่นคงเมื่อเป็นเรื่องความมั่นคงแล้วรัฐบาลไทยเห็นว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องความอยู่รอดของประเทศ ดังนั้นแล้วการจัดการ การกำหนดนโยบาย และการบริหารจัดการเรื่องต่าง ๆ ก็ควรเป็นหน้าที่ของรัฐบาลเป็นหลัก ถือเป็นกลไกกลางในการบริหารจัดการให้ไทยสามารถผ่านพ้นวิกฤตไปได้ ระบบราชการจึงกลายเป็นเครื่องมือต่อการจัดการเรื่องดังกล่าวนี้ แต่จากข้อมูลภาคสนามโดยภาพรวมชี้เห็นว่าระบบราชการของรัฐไทยล้มเหลวในการให้ความช่วยเหลือในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด มีหน้าซ้ำยังถูกประชาชนมองเสียด้วยซ้ำว่าเป็นอุปสรรคต่อการอยู่รอดของพวกเขา หรือแม้แต่ภาคเอกชนเองก็ไม่สามารถรับมาตรการของภาครัฐไม่ได้ เพราะไม่ใช่เพียงแค่ควบคุมอย่างไม่มีประสิทธิภาพ แต่ยังมีการใช้มาตรการลิดรอนด้านหรือเคอร์ฟิวที่ไม่ได้มีผลต่อการควบคุมอัตราการแพร่ระบาดหรืออัตราการเสียชีวิตได้แต่อย่างใด นอกจากนี้ยังมีมาตรการช่วยเหลือทั้งเอกชนและประชาชนที่ไม่เพียงพอและไม่ทั่วถึงอีก

2) โควิดในกรุงเทพมหานครฯ ส่งผลให้ความยากจนและความเหลื่อมล้ำยิ่งเพิ่มมากขึ้น ตามทฤษฎีนั้นความเสี่ยงของปัญหาสุขภาวะในเขตเมืองเกิดจากกระจายตัวอย่างไม่เท่าเทียมกันในกลุ่มทางสังคมต่าง ๆ และกลุ่มที่เสี่ยงมากที่สุด

ก็คือ กลุ่มที่เปราะบาง ซึ่งรวมถึงคนยากจน กลุ่มที่อยู่ในพื้นที่แออัด และกลุ่มอยู่ในวัยที่สูงอายุ ในอีกมุมหนึ่งกรอบเรื่องความยากจนในมิติของอาณานิคมและกรอบเรื่องคนจนหลุดระบบ ช่วยตอกย้ำและทำให้เห็นว่าปัญหาสุขภาพที่เกิดขึ้นภายในเมืองมักจะเกิดจากความเหลื่อมล้ำของการเข้าถึงและการกระจายตัวของทรัพยากร โดยชนชั้นนำและรัฐบาล (Montgomery, 2015; Morris, 1994; Piven & Cloward, 1993; Pongsawat, 2020b; 2020c; World Health Organization and United Nations Human Settlements Programme, 2010) ซึ่งในทางหนึ่งเป็นผลมาจากการรับรู้หรือความเข้าใจของชนชั้นนำกับรัฐบาลเกี่ยวกับคนจนและความจนที่อิงอยู่กับความเข้าใจของตัวเองในนามของการควบคุมด้วยความหวังใจ ด้วยว่าคนจนนั้นยังไม่พร้อมที่จะปกครองตนเอง หรือได้ในส่วนที่เท่าเทียมกับคนอื่น

ในแง่นี้เมื่อวิเคราะห์ประเด็นดังกล่าวผ่านกรอบคิดการผลิตพื้นที่ที่จะเห็นวาทะสถานการณ์ของความยากจนและความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในการบริหารจัดการโควิด-19 ในพื้นที่กรุงเทพมหานครฯ มีแนวโน้มที่จะขยายวงกว้างมากขึ้น ๆ เพราะประชาชนต้องกักกั้นหรือนำเงินเก็บมาใช้เพื่อเอาชีวิตรอดในช่วงเวลาดังกล่าว ด้วยผลของความไร้ประสิทธิภาพและความช่วยเหลือที่ไม่เพียงพอของรัฐบาล ได้ผลักดันให้ประชาชนที่ได้รับผลกระทบทั้งจากโควิด-19 และจากมาตรการที่ภาครัฐได้นำมาใช้เพื่อควบคุมการแพร่ระบาด เป็นการบีบและสร้างเงื่อนไขให้ประชาชนต้องกักกั้นและนำเงินเก็บมาใช้ จนมีไม่เพียงพอที่จะฟื้นตัวภายหลังที่สถานการณ์สงบลง กล่าวคือภายหลังสถานการณ์สงบการฟื้นตัวของประชาชนอาจจะต้องใช้เวลาพอสมควร ยิ่งถ้าหากภาครัฐไม่มีมาตรการช่วยเหลือในเรื่องต่าง ๆ ทั้งในเรื่องค่าครองชีพ ค่าน้ำ ค่าไฟ สวัสดิการต่าง ๆ มาตรการเงินกู้ ดอกเบี้ย มาตรการทางภาษี มีแนวโน้มที่จะเป็นการซ้ำเติมประชาชน และประชาชนบางกลุ่มอาจจะไม่สามารถฟื้นตัวกลับมาได้เหมือนกับตอนก่อนการแพร่ระบาดโควิด-19

นอกจากนี้ ข้อมูลภาคสนามยังพบว่าวิถีการแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของรัฐไทยนั้น มักจะไม่สนใจว่าผลจากมาตรการดังกล่าวอาจจะส่งผลให้เกิดความยากจนหรือความยากลำบากมากมายต่อประชาชนมากน้อยเพียงใด รัฐเพียงแต่เรียกร้องให้ประชาชนเสียสละ และป่าวประกาศว่ารัฐบาลทำดีที่สุดแล้ว และรัฐบาลได้ออกมาตรการมาช่วยเหลือประชาชนอยู่แล้ว แต่รัฐบาลไม่เคยที่จะฟังหรือทำความเข้าใจความต้องการของประชาชนหรือภาคเอกชนเลยเสียด้วยซ้ำ และจากข้อมูลที่สัมภาษณ์ก็ยิ่งตอกย้ำว่ารัฐไทยไม่ได้มีความเข้าใจเกี่ยวกับความยากจนจากมุมมองของประชาชน เห็นว่าประชาชนไม่มีความสามารถไม่มีความรู้ที่จะปกครองตนเองได้

ดังนั้นต้องเชื่อฟังสิ่งที่รัฐสั่งให้ทำ รัฐจึงไม่สนว่ามาตรการที่ออกมานี้จะส่งผลกระทบต่อ การเพิ่มขึ้นของคนจนและความยากจน ซึ่งผลที่กล่าวมานี้เองก็จะไปกระทบต่อคนจน หลุดระบบว่าภายหลังการแพร่ระบาดของโควิด-19 มีแนวโน้มที่จะเพิ่มสูงขึ้นประมวล กับข้อมูลภาคสนามที่ได้วิเคราะห์มา กล่าวคือประชาชนไม่มีงานมากขึ้น ถูกเลิกจ้าง และถูกไล่ออกจากผลกระทบของลักษณะการผลิตพื้นที่ที่เปลี่ยนไปของรัฐเพื่อรับมือ กับการแพร่ระบาดโควิด-19 ผลดังกล่าวทำให้ประชาชนหลุดออกจากรางงานปกติ และระบบสวัสดิการต่าง ๆ ยิ่งจะทำให้ไม่มีเงินช่วยเหลือใด ๆ เงินเก็บเดิมที่ต้องถูก นำมาใช้เพื่อประคองชีวิตต่อไป หากเงินเก็บหมดก็ต้องไปก่อหนี้ยืมสินมา แต่ในขณะที่ รายได้กลับไม่มีเพราะการปิดพื้นที่ตามมาตรการของประเทศไทย

ข้อเสนอแนะ: นัยต่อประเทศไทย

จากภาพรวมของงานวิจัยยังพบอีกว่า ถึงแม้ว่ากรุงเทพมหานคร จะเป็น องค์กรปกครองท้องถิ่นรูปแบบพิเศษที่มีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการก็ตาม แต่ในช่วง เวลาการแพร่ระบาดของโควิดนั้น ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร มาจากการแต่งตั้ง โดยรัฐบาลกลางของไทยในสมัยของ พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา ลักษณะองค์กร ปกครองท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ จึงไม่ได้แสดงให้เห็นถึงอำนาจการปกครองตัวเองนัก เพราะกรุงเทพมหานคร ต้องเชื่อฟังและรับนโยบายจากรัฐบาลส่วนกลาง กระนั้น แม้จะอยู่ในช่วงปกติกรุงเทพมหานคร ก็คงยากที่จะมีอำนาจการบริหารจัดการ ได้อย่างอิสระ เพราะการที่หน่วยงานราชการระดับกระทรวงส่วนใหญ่ ซึ่งมีลักษณะ รวมศูนย์อำนาจมีที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ของกรุงเทพมหานคร จึงอาจทำให้กรุงเทพมหานคร มีอำนาจต่อน้อยในพื้นที่ที่หน่วยงานนั้นตั้งอยู่ด้วย หรือได้รับอภิสิทธิ์บางอย่าง

โดยสรุปการบริหารจัดการในพื้นที่ของกรุงเทพมหานคร เป็นลักษณะของ การรวมศูนย์อำนาจ แม้จะมีสถานะเป็นองค์กรปกครองท้องถิ่นรูปแบบพิเศษก็ตาม การรับมือสถานการณ์ฉุกเฉินมักจะใช้กรอบการรับมือในสถานการณ์ปกติอย่างเต็มขีด ความสามารถที่กฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับระบุไว้เท่านั้น ไม่สามารถที่จะรับมือ สถานการณ์ฉุกเฉินเฉพาะหน้าตามสถานการณ์ได้ ทำให้เห็นถึงความล้มเหลว และความไร้น้ำยาของระบบราชการและรัฐบาลไทย ที่ทำได้เพียงประคับประคอง สถานการณ์ไม่สามารถแก้ปัญหาและป้องกันปัญหาที่ต้นเหตุผลได้ ทำได้เพียง แก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่ปลายเหตุเท่านั้น

References

- Achavanuntakul, S. (2022, March 15). *Khrongkan wichai phonkrathop thang sangkhom khong khao plom: Korani sueksa chuang COVID-19* (in Thai). [Research project the social impact of fake news: Case study of COVID-19]. Retrieved October 6, 2022, from <http://www.salforest.com/knowledge/covid-19-fakenews>
- Aunphattanasilp, C. (2020). Sukkhaphap lae songkhram phaitai kan namthang khong phuchiaoachan dan satharanasuk: Kan prasan kan khong chut khwamkhit lae khruetakhai tua sadaeng phuea kan kamnot nayobai kaekhai panha kan rabat khong wairat khorona 2019 nai prathet thai (in Thai). [Health and militarization under the public health experts' guideline: The intertwinement of ideas and actor coalitions for policy making–decision in coping with the outbreak of Coronavirus 2019 in Thailand]. *Journal of Social Sciences Naresuan University*, 16(2), 77–117.
- Baker, C., & Phongpaichit, P. (2021). Thailand and the COVID-19 pandemic in 2020. *Southeast Asian Affairs*, 356–378.
- Bangkok Mass Transit Authority. (2022). *Sathiti kan hai borikan rot doisan pracham thang pracham pi-ngoppraman phoso 2565 (Tulakhom 2564–Kanyayon 2565)* (in Thai). [Statistics of passengers]. Retrieved October 6, 2022, from <http://www.bmta.co.th/sites/default/files/files/about-us/o15-oct64-sep65.pdf>
- Bureau of Non-Communicable Diseases, Department of Disease Control. (2020, August 21). *So no pho Yong yam khwamruammue otthon mi winai pongkan ton-eng chuai pongkan COVID-19 ralong 2 dai* (in Thai). [Prof. Dr.Yong emphasizes cooperation, patience, and discipline to protect oneself help prevent the second wave of COVID-19]. Retrieved October 6, 2022, from <https://www.ddc.moph.go.th/dncd/news.php?news=14379&deptcode=dncd>

- Chantarapanich, R. (2021). Sathanakan COVID-19: Phonkrathop lae kan praptua khong thurakit kan bin (in Thai). [Impact and adaptation of airline business in the COVID-19 outbreak situation]. *Academic Journal of Buriram Rajabhat University*, 13(1), 1-20.
- Charoennan, W., & Embalzado, H. (2021). The Impacts of COVID-19 pandemic and strategic responses: Insights from business owners in Thailand. *Chulalongkorn Business Review*, 43(2), 47-71.
- Charoon, N. (2022). *Sathanakan raiwan* (in Thai). [Daily update]. Retrieved October 6, 2022, from <https://covid19.nrct.go.th/daily-report-30sep2022/>
- Choowonglert, A., & Tôn, L. V. (2021). Kan torong kap udomkhathi thi sadaeng atta lak khong raengngan chao wiatnam nai prathet thai nai sathanakan kan rabat khong rok COVID-19 [Negotiating ideals expressing identities of the Vietnamese migrants in Thailand in the COVID-19 pandemic situation]. In K. Chuengsatiansup & N. Duangwises (Eds.), *Phai COVID wikrit khorona: Rok ubat mai nai miti sangkhom* (in Thai). [Threat of COVID, crisis of Corona Virus: The new emergence of disease in social dimension] (pp. 123-160). Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre.
- COVID-19: Phuborihan radap sung chak 40 borisat sanoe nayok paiyannoi 4 naeothang rengduan kae wikrit (in Thai). [COVID-19: Senior executives from 40 companies suggest 4 urgent paths for solving the crisis]. (2021, July 21). *BBC News Thai*. Retrieved from <https://www.bbc.com/thai/thailand-57917353>
- COVID-19 rabat taela ralok rat mi mattrakan arai bang? (in Thai). [Each pandemic of COVID-19, has the government any measures?] (2021, April 16). *Thai PBS*. Retrieved from <https://www.thaipbs.or.th/news/content/303393>
- Department of Health Service Support. (2019, April 17). *Raichue sathan phayaban praphet thi rap phupuai wai khangkhuen khomun na wanthi 1 mesayon 2562* (in Thai). [The list of inpatient hospital services establishment scheme, April 1, 2019]. Retrieved October 6, 2022, from https://mrd.hss.moph.go.th/mrd1_hss/?p=225

- Eksiri, R., & Charoenratana, S. (2020). Thanglueak thang rot khong khon thamngan nai rabop ahan to khwam mankhong thang ahan thamklang COVID-19 (in Thai). [The alternative and survival of food workers in food security amid COVID-19]. *Journal of Social Research*, 43(2), 23-53.
- Government Contact Center. (2021, September 4). *Nayokratthamontri chichaeng praden kan kaekhai panha COVID-19 thi rat tham samret naeothang anakhot thi ratthaban triam wai* (in Thai). [The Prime Minister explains the issue of solving the COVID-19 problem that the government has succeeded in future guidelines prepared by the government]. Retrieved October 6, 2022, from <https://www.gcc.go.th/?p=47666>
- Hendriks, F. (2013). Understanding good urban governance: Essentials, shifts, and values. *Urban Affairs Review*, 50(4), 553-576.
- Kalin sanoe ekkachon phanuek phak rat kae panha COVID-19 rengduan (in Thai). [Kalin proposes that the private sector join with the government sector to urgently solve the COVID-19 problem] (2021, January 8). *Thai PBS*. Retrieved from <https://www.thaipbs.or.th/news/content/300066>
- Kanyasengsri, A. (2021, July 7). *Ruam wa tha 'Anuthin' nai wikrit "COVID krachokngokngoi"* (in Thai). [Collections of quotes of Health Minister Anutin during the Covid crisis]. Retrieved October 6, 2022, from <https://waymagazine.org/the-best-of-anutin-charnvirakul/>
- Kasadeng, Z., Sa-U, S., & Tirapalika, B. (2021). "...Sakit Tak Boleh Belo, Mati Tal Boleh Tengak...": Kan Titra lae lot thon khwam pen manutsaya chak rok rabat khorona wairat 2019 khong phupuai mutsalim klum Dakwah Tabliq (in Thai). ["...Sakit Tak Boleh Belo, Mati Tal Boleh Tengak...": The stigmatization and dehumanization of a Corona-19 outbreak on a Dakwah Tabliq Muslim patient]. *Rusamilae Journal*, 42(1), 79-92.
- Katz, R., Mookherji, S., Kaminski, M., Haté, V., & Fischer, J. (2012). Urban governance of disease. *Administrative Sciences*, 2(2), 135-147.
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. Malden: Blackwell.

- Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation. (2021, May 3). *Sobokho kamnot khet phuenthi sathanakan COVID-19 mai (tangtae 1 phruetsaphakhom) phuenthi khuapkhum sungsut lae khemnguat 6 changwat (si daeng khem)* (in Thai). [CCSA sets the new COVID-19 pandemic zones (since May 1), especially the most controlling and austere zone 6 provinces (dark red)]. Retrieved October 6, 2022, from https://www.mhesi.go.th/index.php/en/content_page/item/3530-19-1-6.html
- Montgomery, M. (2015). Urban health in low-and middle-income countries. In R. Detels, M. Gulliford, Q. Abdool Karim, & C. Chuan Tan (Eds.), *Oxford textbook of global public health* (pp. 1297-1314). Oxford: Oxford University Press.
- Morris, L. (1994). *Dangerous class: The underclass and social citizenships*. London: Routledge.
- Namwong, A., & Chaijundee, W. (2021). Kan titra thang sangkhom to phu thi at tit chuea rue tit chuea COVID-19 lae phonkrathop: Kansueksa choeng khunnaphap (in Thai). [A social stigma toward people with COVID-19 or people who may have COVID-19 and its consequences: A qualitative study]. *Journal of Nursing and Health Research*, 22(3), 80-95.
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2023). *Phalittaphan phak lae changwat baep pariman lukso chabap phoso 2564* (in Thai). [Gross regional and provincial product chain volume measures 2021 edition]. Retrieved from https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=13913&filename=gross_regional
- Panyangnoi, W. (2020). Thing khrai wai khanglang: Raengngan kham chat nai prathet thai phaitai sathanakan phraerabat wairat COVID-19 (in Thai). [Leave someone behind: Migrant workers in Thailand under the situation of COVID-19 Pandemic]. *Journal of Social Research*, 43(2), 87-146.
- Piven, F., & Cloward, R. (1993). *Regulating the poor: The functions of public welfare*. New York: Vintage Book.

- Pongsawat, P. (2020a, April 7). Kan ruam chai amnat baep mai nai radap mueang nai phawa wikrit tap phaiphibat mai thang satharanasuk (in Thai). [New collaborative power in the crisis/ new disaster of health city level]. *Matichon Online*. Retrieved from https://www.matichon.co.th/columnists/news_2124521
- Pongsawat, P. (2020b, January 28). Khwam yakchon khwam pro bang lae khwam mai thaothiam thi mai pen tham nai panha suk phawa nai khet mueang (in Thai). [Poverty, fragility, and unfair inequality in health problems in the city]. *Matichon Online*. Retrieved from https://www.matichon.co.th/columnists/news_1925849
- Pongsawat, P. (2020c, May 19). Khonchon lut rabop nai rabop kan chatkan khwam yakchon (in Thai). [The underclass in the poverty management system]. *Matichon Online*. Retrieved from https://www.matichon.co.th/article/news_2190786
- Pongsawat, P. (2022, April 26). Su khwam khaochai rueang rabop nakha ra phi ban (in Thai). [Understanding of urban governance systems]. *Matichon Online*. Retrieved from https://www.matichon.co.th/columnists/news_3306586
- Schmid, C. (2008). Henri Lefebvre's theory of the production of space: Towards a three-dimensional dialectic. In K. Goonewardena, S. Kipfer, R. Milgrom, & C. Schmid (Eds.), *Space, difference, everyday Life: Reading Henri Lefebvre* (pp. 21–44). New York: Routledge.
- Schmid, C. (2014). The trouble with Henri: Urban research and the theory of the production of space. In L. Stanek, C. Schmid, & Á. Moravánszky (Eds.), *Urban revolution now: Henri Lefebvre in social research and architecture* (pp. 27–47). Surrey: Ashgate.
- Sornbanlang, S. (2022). The securitization of the Coronavirus in Asian countries: A paradox of national security and human security during the COVID–19 crisis. In C. Varin (Ed.), *Global security in times of Covid–19: New security challenges* (pp. 145–170). Cham: Palgrave Macmillan.

- Taotawin, P. (2021). Mong panha kan yiaoya phu dairap phonkrathop chak kan phraerabat khong rok COVID-19 phan mum mong kan chueamyong kham thin [Analyzing the remedial measures for COVID-19-affected people: A translocality perspective]. In K. Chuengsatiansup & N. Duangwises (Eds.), *Phai COVID wikrit khorona: Rok ubat mai nai miti sangkhom* (in Thai). [Threat of COVID, crisis of Corona Virus: The new emergence of disease in social dimension] (pp. 77-122). Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre.
- TDRI Report. (2023). *Covid-19 policy watch phuea phatthana ong khwamru lae khongsang kan kamnot nayobai lae mattrakan dan satharanasuk phuea kae wikrit Covid-19 lae triam rapmue kap rok ubat mai yang mi prasitthiphap COVID-19* (in Thai). [The phenomenon and path of encounter of Thai COVID-19]. Retrieved January 4, 2023, from <https://tdri.or.th/wp-content/uploads/2023/10/wb205.pdf>
- Thailand Development Research Institute. (2021, May 3). *Khosanoe phuea kan khuapkhum wikrit COVID ralok 3 nai thai* (in Thai). [The proposal of controlling of the third round of Thai COVID-19]. Retrieved October 6, 2022, from <https://tdri.or.th/2021/05/the-third-wave-of-covid-19-policy-suggestions/>
- Ungsuchaval, T. & Kumlungpat, C. (2020). Konkai kan aphiban thang satharanasuk khong thai nai kan chatkan COVID-19 (in Thai). [Public health governance mechanisms of Thailand in response to COVID-19]. *Journal of Social Sciences Naresuan University*, 16(2), 37-76.
- Unwin, T. (2000). A waste of space? Towards a critique of the social production of space....*Transactions of the Institute of British Geographers*, 25(1), 11-29.

- Weerapan, S., & Thinsandee, T. (2021). Khwam pokkati mai thangkan sueksa kap khwam lueam lam thi mak ying khuen (in Thai). [New normal in education and greater inequality]. *Ratanabuth Journal*, 3(2), 69–83.
- Workpoint News 23. (2021, July 10). *Mo Thawi Sin phoei kho khwamruammue khon thai otthon kan ik sak noi ton ko maikhoi sabaichai thi tong ok ma prakat lok dao* (in Thai). [Doctor Thaweetilp reveals that he asks for cooperation from Thai people to be patient a little longer. He was not at ease with having to announce a lockdown] [Image attached] [Status update]. Facebook. https://www.facebook.com/NewsWorkpoint/photos/a.1695668777138114/4338156296222669/?type=3&paipv=0&eav=AfaRRKvG9L2pH9-DUNjayHgDHEscWhb62UFdMem-UEQWEAKYtOOvGAK64XKc27VgBSus&_rdr
- World Health Organization and United Nations Human Settlements Programme. (2010). *Hidden cities: Unmasking and overcoming health Inequities in urban settings*. Geneva: World Health Organization.
- Yuhannan, A. (2021). Ta ko tu han: Wi thi mutsalim lae kan praptua thang phithikam satsana islam phaitai ngueankhai khong wikrit COVID-19 (in Thai). [Fear of god: The Muslim way and adaption of Islam rituals under the condition of COVID-19 crisis]. In K. Chuengsatiansup & N. Duangwises (Eds.), *Phai COVID wikrit khorona: Rok ubat mai nai miti sangkhom* (in Thai). [Threat of COVID, crisis of Corona Virus: The new emergence of disease in social dimension] (pp. 287–332). Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre.
- Yup sobokho yokloek phoroko chukchoen khum COVID-19 tangtae 1 tokho (in Thai). [End of the Centre for COVID-19 situation administration (CCSA), lifted the emergency decree on October 1]. (2022, September 23). *BBC News Thai*. Retrieved <https://www.bbc.com/thai/articles/c3gmre7gppjo>